

Research Paper

Economic sanctions as a geopolitical tool of global powers and their legal consequences on the Iranian banking system

Sara Sadegnejad¹, Yousef Darvishi Hoveida*² Mostafa Taghizadeh Ansari³

1. Assistant Professor of economics, Department of management, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.
2. Assistant Professor of economics, Department of management, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran
3. Associate Professor, Department of management, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

ARTICLE INFO

Abstract

PP: 856-870

Use your device to scan and read
the article online

Keywords: *Iran
economic sanctions, letters
of credit, bank guarantees*

The financial and trade restrictions imposed on a country that is the largest in terms of proven gas reserves and the fourth largest in terms of oil resources can have a negative impact on the world's financial and energy markets and, undoubtedly, on the Middle East economy. In the context of the intensification of sanctions and the shrinking of the Iranian economy, the issue of opening letters of credit and bank guarantees is one of the most important economic and banking issues that must be addressed so that legal and economic solutions can be formed in a researched manner by diagnosing its pathology, since with the sharp increase in requirements and expectations related to compliance with sanctions in the past decade, banks have been looking for various methods to reduce the legal risk of interacting with sanctioned individuals or entities. Including so-called sanctions clauses in commercial contracts is one of these methods. The method of this research is descriptive-analytical and the aim of the article is to conduct a legal study of Iran's economic sanctions on letters of credit and bank guarantees.

Citation: Sadegnejad, S., Darvishi Hoveida, Y., Taghizadeh Ansari, M. (2024). **Economic sanctions as a geopolitical tool of global powers and their legal consequences on the Iranian banking system.** Quarterly Journal of Geography(Regional Planning),13(53),856-870

DOI:10.22034/JGEOQ.2025.310921.3370

* **Corresponding author:** Yousef Darvishi Hoveida, **Email:** yousefdarvishihoveyda@iua-arak.ac.ir
Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

New economic and social relations in the capitalist paradigm based on the new order of communication lead to greater economic dependence of countries on each other, and the expansion of economic dependence of countries provides the possibility of using this dependence to achieve political goals. The most common way to take advantage of the conditions of economic dependence to put pressure on the target country and change its political positions is through sanctions. Given that the discourse of the Islamic Revolution was in conflict with the arrogant goals of the West from the very beginning, after the enemy despaired of success in the military strategy, the enemy focused on using economic aggression patterns and ultimately weakening the national economy to put pressure on the country and, if possible, change the nature of the regime. In examining the process of the impact of economic sanctions on the country, the impact on international trade relations and financial exchanges and the credit and payment system is important.

Methodology

The method of this research was descriptive-analytical.

Results and Discussion

This study examined the effects of sanctions on letters of credit and bank guarantees.

References

1. Ebrahimi, Nasrallah; Oyar Hossein, Shadi (2012) The effects of sanctions on the implementation of international commercial contracts from the perspective of force majeure, *Danesh Hukum Madani*, p. 15
2. Ebrahimi-Salari, Taqi; Shahabi Kaseb, Mahsa and Fatemeh Ahmadi (2013) The effects of sanctions on the banking, trade and energy sectors in Iran, *Toroud Shomal Research Company*, p. 5
3. Shmitov, Clive M. (1999) *International Commercial Law*, translated by Behrouz Akhlaqi, Tehran: Samt Publishing, Volume 2, p. 921
4. Eftekhari Jahromi, Goodarz; Tafreshi, Mohammad Eisa; Shahbazinia, Morteza. (2001) The evolution of the legal system of bank guarantees in international commercial regulations, *Modarres Ulum Humanitas*, Volume 55, No. 4, p. 3
5. Behrouzifar, Morteza. (2004) The effect of unilateral US sanctions on the US commercial economy and global energy markets. *Business Research Journal*, (33)9, .239-195
6. Roshandali, Mohammad Reza. (2011) The importance of letters of credit in today's trade, discounting letters of credit and some cases, *Transportation Industry*, No. 3, p. 89
7. Soltani, Mohammad; Ramezani Nejad, Saeede. (2018) The effects of sanctions on the payment of bank guarantees *Business Research Journal*, (87)22, .186-163, p. 169
8. Soltani, Mohammad. (2013) Demanding payment of bank guarantees, *Private Law Research Quarterly*, Year 2, No. 5, p. 126
9. Samavati, Heshmatollah. (2014) *International Transaction Law*, Tehran: Qognoos Publishing, p. 112.

We found that bank sanctions have different effects on the obligations of the issuing bank, depending on the type and method of sanctions. Unilateral sanctions are usually less damaging than Security Council sanctions, and secondary sanctions are more damaging to bank obligations. In international contracts, a "sanction" clause is usually included, and if the beneficiary is sanctioned, the bank may not be able to fulfill its obligations. In terms of international trade law, if sanctions are recognized as force majeure, the bank's obligations may be terminated. If the sanctions are temporary, the obligor can take action to terminate the contract, but this right does not extend to the letter of credit opening contract. In the event of termination of the contract, the issue of compensation arises and the bank may be exempted from liability, unless a condition for accepting liability is foreseen in the contract.

Conclusion

This research shows that Iranian banks and stakeholders are highly vulnerable to sanctions and that the likelihood of a foreign bank as a guarantor accepting the risk of sanctions is very low. Therefore, it is appropriate for Iranian counterparties to try to accept guarantees from banks in countries that have better political relations with Iran. This could reduce the impact of unilateral US sanctions on issued guarantees

10. Shahbazi Nia, Morteza. (2004) The legal nature of international bank guarantees and its comparison with traditional institutions, *Nameh Mofid*, No. 4, p. 12
11. Ziaei, Seyed Yaser, Talba, Mehdi, (2015) The effect of banking sanctions as force majeure on the legal system of opening letters of credit, *Encyclopedia of Economic Law*, No. 8, pp. 145-124. pp. 139-138
12. Ziaei Bigdali, Mohammad Taqi; Gholami, Elham and Tahmasbi Baldaji, Farhad. (2013) Studying the effect of economic sanctions on Iranian trade: application of the gravity model, *Economic Research Journal*, (48)13, -109.119
13. Farokhsiri, Mansoureh. (2009) Mutual relations between economic sanctions and international human rights, PhD thesis in international law, Allameh Tabatabaiee University, p. 24
14. Fadaei, Mehdi; Derakhshan, Morteza. (2015) Analysis of the short-term and long-term effects of economic sanctions on economic growth in Iran. *Economic Growth and Development Research*, (18)5, 113-132, p. 117
15. Kazeruni, Alireza; Asgharpour, Hossein and Khezri, Evin. (2016) Study of the effect of economic sanctions on the composition of Iran's major trading partners during the period 1371-1392. *Journal of Business*, (79)20, 34-1, p. 11
16. Katouzian, Naser. (2001) *Civil Law: General Rules of Contracts*, Volume 4, Third Edition, Publishing Joint Stock Company, p. 205
17. Masoudi, Alireza (2004) *Bank Guarantees in Iranian Law and International Trade*, Shahr Danesh, p. 13
18. *Uniform Rules for Contract Guarantees (URCG)*, 1978, No. 325.
19. Eyler, R. (2007). *Economic Sanctions International Policy and Political Economy at Work*, Palgrave Macmillan.

مقاله پژوهشی

تحریم‌های اقتصادی به مثابه ابزار ژئوپلیتیکی قدرت‌های جهانی و پیامدهای حقوقی آن بر نظام بانکی ایران

سارا صادق نژاد- دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد بین المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران.

یوسف درویشی هویدا* - استادیار، گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مصطفی تقی زاده انصاری- استادیار، گروه حقوق، دانشگاه عدالت، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>محدودیت‌های مالی و تجاری اعمال شده علیه کشوری که اولین کشور بزرگ از نظر ذخایر گاز اثبات شده و چهارمین کشور بزرگ از نظر منابع نفتی است، میتواند بر بازارهای مالی، انرژی جهان و بدون شک بر اقتصاد خاورمیانه تأثیر منفی بگذارد. در گسترهی تشدید تحریمها و کوچکشدن اقتصاد ایران، بحث گشایش اعتبارات اسنادی و ضمانت‌های بانکی یکی از مهمترین مسائل اقتصادی بانکی است که ایجاب و ضرورتا باید بدان پرداخته شود تا با آسیب‌شناسی آن بتوان راهکارهای حقوقی و اقتصادی برای برون رفت از مسائل و چالش‌های تحریم‌ها به شکلی محققانه شکل بگیرد، چه اینکه با افزایش شدید الزامات و انتظارات مربوط به انطباق با تحریمها در دهه گذشته، بانکها به دنبال روشهای مختلفی برای کاهش ریسک قانونی تعامل با افراد یا نهادهای تحریم شده اند. گنجاندن بندهای به اصطلاح تحریمی در قراردادهای تجاری یکی از این روش‌هاست. روش این پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده و هدف مقاله بررسی حقوقی تحریمهای اقتصادی ایران بر اعتبارات اسنادی و ضمانت‌نامه‌های بانکی است.</p>	<p>شماره صفحات: ۸۵۶-۸۷۰</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p>
	<p>واژه‌های کلیدی:</p> <p>تحریمهای اقتصادی ایران، اعتبارات اسنادی، ضمانت‌نامه‌های بانکی</p>

استناد: صادق نژاد، سارا، درویشی هویدا، یوسف، تقی زاده انصاری، مصطفی. (۱۴۰۳) **تحریم‌های اقتصادی به مثابه ابزار ژئوپلیتیکی قدرت‌های جهانی و پیامدهای حقوقی آن بر نظام بانکی ایران.** فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۳(۵۳)، ۸۵۶-۸۷۰

DOI:10.22034/JGEOQ.2025.310921.3370

مقدمه

مناسبات جدید اقتصادی و اجتماعی در پارادایم سرمایه داری مبتنی بر نظم نوین ارتباطی، منجر به وابستگی اقتصادی بیشتر کشورها به یکدیگر می‌گردد و گسترش وابستگی اقتصادی کشورها این امکان را فراهم می‌آورد که از این وابستگی در جهت دستیابی به اغراض سیاسی استفاده گردد. متعارف‌ترین راه بهره‌گیری از شرایط وابستگی اقتصادی برای اعمال فشار بر کشور هدف و تغییر مواضع سیاسی آن تحریمها می‌باشد. با توجه به اینکه گفتمان انقلاب اسلامی از همان آغاز در تضاد و تعارض با اهداف استکباری غرب قرار داشت، پس از ناامیدی دشمن از موفقیت در راهبرد نظامی، برای توقف انقلاب، استفاده از الگوهای تهاجم اقتصادی و در نهایت تضعیف اقتصاد ملی برای اعمال فشار بر کشور و در صورت امکان، تغییر ماهیت رژیم مورد توجه دشمن قرار گرفت. در بررسی فرایند تأثیرگذاری تحریمهای اقتصادی بر کشور، تأثیر بر روابط تجاری بین‌المللی و تبادلات مالی و نظام اعتباری و پرداخت حائز اهمیت است.

به همان میزان که تنوع کالاها در قیاس به گذشته افزایش یافته، جابجایی آنها نیز نسبت به زمان ماضی با حساسیتها و پیچ و خمهای بیشتری همراه است. به عنوان مثال در گذشته تجار و بازرگانان به هندوستان عزیمت نموده و فلفل هند را بر چهارپایان خود نهاده و به چین می‌بردند و از آنجا آبگینه چینی بر حمایل خود گذاشته و به سرزمین پارس می‌برده و از آنجا قند و شکر پارسی را به عمان و دیگر سرزمینهای ساحلی می‌برده‌اند و الی آخر به همین ترتیب جابجایی کالا و تجارت به همین سادگی انجام می‌پذیرفته است. اما در عصر حاضر که تنوع کالاها افزایش یافته، تجارت کالا و بازرگانی نیز با روشهای متنوع و پیچیده‌های همراه است. تجارت ابعاد مختلفی دارد که مهمترین مسئله مربوط به این حوزه، پرداخت و حمل پول است. به‌ویژه در تجارت خارجی. در گذشته پول به صورت فیزیکی حمل می‌شده و این مسئله خطرات بسیاری مثل سرقت و راهزنی یا بیاعتباری پول خارجی در کشور مبدأ یا مقصد همراه داشته باشد. علاوه بر این صعوبتها حمل مسکوکات و کالاهای پایه (مثل برنج و گندم) نیز از دیگر رنجهای تجارت در ادوار پیشین به شمار می‌رود. باید توجه داشت که در تجارت قدیم حمل کالا و البته انتخاب نوع مالت‌تجاره با دشواری چندانی روبرو نبوده، بلکه آنچه‌ای که تجارت قدیم را با مشقت مواجه می‌ساخته، حمل پول و پرداخت مابه‌ازای متاع تجاری بوده است.

اما معالاف روابط سیاسی در تمام سطوح و حالت‌های خود، همواره حسنه نیست. از آنجا که بازرگانی خارجی وابستگی شدیدی به مناسبات سیاسی دارد، فلذا سرد یا گرم بودن روابط سیاسی کشورها، تأثیر مستقیمی بر حجم مبادلات بازرگانی آنها خواهد داشت. به عنوان مثال کشور ایران روابط سیاسی قابل قبولی با کشور روسیه دارد، بنابراین تجار ایرانی می‌توانند در سایه روابط حسنه سیاسی با بازرگانان روسی مراد داشته باشند، لیکن بازرگانان ایرانی با تجار آمریکایی نمی‌توانند به صورت مستقیم ارتباط مالی و بازرگانی داشته باشند، زیرا دو کشور مناسبات سیاسی خوبی با یکدیگر ندارند و سالهاست تحریمهای ظالمانه و یک جانبه ای (به بهانه‌های مختلف) از سوی آمریکا که از دست برتر سیاسی و اقتصادی در سطح بین‌المللی برخوردار است، به کشور ایران تحمیل شده و این امر سبب ازاله عواید حاصل از مناسبات تجاری میان ایران و آمریکا (و کشورهای که تابع سیاستهای آمریکا هستند) شده است.

روابط تجاری بین‌المللی در محیط بین‌المللی معاصر ضروری و امنیت و سرعت در روابط تجاری نقش مهمی در موفقیت آن دارد. نظام حقوقی تجارت بین‌الملل جایگاه ویژه‌ای برای تنظیم روابط فرامرزی بین تجار بین‌المللی است. این رژیم حقوقی باید به مسائل نوظهور در روابط تجاری بین‌المللی پاسخگو باشد. پرداختها یکی از موضوعات مهم در تجارت بین‌المللی است که باید توسط رژیم حقوقی تنظیم گردد. یکی از روشهای رایج و معمول در پرداختهای بین‌المللی، گشایش اعتبار اسنادی است که توسط بانکهای مبدأ و دولت مقصد انجام می‌شود. اعتبار اسنادی رایج‌ترین روش پرداخت در قراردادهای بین‌المللی است. این روش پرداخت از طریق تضمین مالی قراردادها توسط شخص ثالث، پرداختها را ایمن می‌گرداند. با این حال، اصل غیر قابل برگشت در اعتبار اسنادی به میزان قابل توجهی پرداخت را تضمین می‌کند، با این وجود برخی از رویدادها می‌تواند عملکرد بانک را مختل سازد. در سالهای اخیر از جمله موارد فورس ماژور، تحریمهای اقتصادی و به ویژه تحریم‌های بانکی علیه برخی از کشورها از جمله جمهوری اسلامی ایران اعمال شده است که از جریان سریع و مطمئن تجارت مالی بین‌المللی جلوگیری کرده‌اند. تحریم بانکی

به عنوان یک رویداد غیرقابل پیش بینی، اجتناب ناپذیر و خارج از عمد که میتوان آن را فورس ماژور معرفی کرد، موجب سلب مسئولیت بانکها و شرکتهایی میشود که دولت آنها تحت تحریم هستند. با این حال، باید بین انواع تحریمها تفاوت قائل شد: تحریمهای اجباری و تحریمهای اختیاری. در حالی که تحریمهای بانکی شورای امنیت سازمان ملل ممکن است اجرای اعطای اعتبار توسط بانکها را به حالت تعلیق درآورد، تحریمهای داوطلبانه مانند تحریمهای ثانویه ایالات متحده آمریکا علیه ایران و کوبا را نمیتوان به عنوان یک فورس ماژور مورد استناد قرار داد. همچنین تحریمهایی که خود بانک اعمال میکند از مصادیق فورس ماژور نیست، مگر اینکه در قرارداد صدور اعتبار اسنادی شرطی برای تحریم لحاظ گردیده باشد.

ذکر این نکته لازم است که در برخی نظامهای حقوقی، فورس ماژور یا قوه ی قاهره، علاوه بر غیرقابل کنترل و خارجی بودن، باید غیر قابل پیش بینی نیز باشد و این در حالی است که برخی نظامهای حقوقی دیگر شرط غیر قابل پیش بینی بودن را جزء ارکان آن به حساب نمی آورند. همچنین در برخی از این نظامها، برای اینکه یک قرارداد معتبر باشد، باید قانونی و قابل اجرا باشد. بر این اساس، قراردادهای غیرقانونی اجرا نمی شوند و میتوانند باطل یا غیرقابل اجرا باشند. این عقیده که قانونی بودن شرط لازم برای تشکیل یک قرارداد معتبر است، به اصل لزوم قراردادها که مستلزم اجرای مفاد یک توافقنامه آزادانه منعقد شده است، ارزشها، حسن نیت، و سیاستهای عمومی در این وادی، تأثیر میگذارد. روش این پژوهش اسنادی است که در تحلیل دادهها از روش توصیفی- تحلیلی و به روش معمول در تحقیقات علوم انسانی استفاده میشود. ابزار گردآوری داده های این تحقیق، فیشهای مطالعاتی و تمام منابع کاغذی و الکترونیکی مرتبط با موضوع و نیز نظرات اساتید دانشگاهی است. پرسش اصلی مقاله این است که بررسی حقوقی تحریمهای اقتصادی ایران بر اعتبارات اسنادی و ضمانت نامه های بانکی چگونه است؟

پیشینه

لاپتون (۲۰۲۰) در این مقاله بر این اعتقاد است که با افزایش شدید الزامات و انتظارات مربوط به انطباق با تحریمها در دهه گذشته، بانکها به دنبال روشهای مختلفی برای کاهش ریسک قانونی تعامل با افراد یا نهادهای تحریم شده اند. در نتیجه، به بانکها توصیه میشود از بندهای تحریمی استفاده نکنند، اما در صورت تدبیر، باید به هر قیمتی از مراجعه به سیاستهای داخلی یا صلاحدید بانک صادرکننده اجتناب شود. این تا حد زیادی با دیدگاههای سازمانهای بین المللی پیشرو همخوانی دارد. محمد سلطانی و سعیده رضانی نژاد (۱۳۹۷) در این مقاله بر این اعتقادند که ضمانت نامه بانکی یکی از ابزارهای مهم تجارت بین المللی است که برای جلب اعتماد خریدار (ذینفع) و تضمین تعهدات فروشنده صادر میشود. این مقاله نشان میدهد که تحریمهای چندجانبه و یک جانبه دامنه اعمال متفاوتی دارند و بر این اساس از پرداخت ضمانتها جلوگیری میکنند. بر اساس مقررات تحریمی و ماهیت آن، تمدید ضمانت نامه ها را حتی اگر فقط مربوط به قرارداد پایه باشد، محدود میکنند. رحمتی و تلبا (۱۳۹۴) در این مقاله با بیان این که اعتبار اسنادی با توجه به ویژگیهای خاص خود رایجترین روش پرداخت در معاملات بین المللی است، می نویسند: در نتیجه گشایش اعتبار اسنادی، بانک گشایش کننده به طور برگشت ناپذیر متعهد میشود که در قبال ارائه مدارک مقرر در مفاد اعتبار اسنادی، پرداخت را بپذیرد، اما این تعهد غیرقابل برگشت بانک که باعث ایجاد اطمینان کافی برای خریدار و فروشنده میشود، گاهی اوقات به دلیل فورس ماژور از بین میرود. درج شرط فورس ماژور یا شرط تحریم در قرارداد اعتبار اسنادی با بانک میتواند در مواردی که در وضعیت قانونی تحریم تردید وجود دارد، اطمینان لازم را به بانک گشایش کننده اعتبار اسنادی بدهد. علی پورقصاب امیری و آزاده موسایی نژاد (۱۳۹۴) در این مقاله بیان کردهاند که یکی از عوامل مهم در رشد و توسعه اقتصاد یک کشور، ایجاد روابط بین المللی و صادرات و واردات با سایر کشورهای جهان است. در این پژوهش ابتدا به بررسی تعاریف اولیه ضمانت نامه های بانکی و تعهداتی که به موجب آن در عرصه بین الملل ایجاد میشود، پرداخته شده است، سپس تأثیر تحریم بانکها مطالعه شده و در نهایت پیشنهادهایی ارائه گردیده است.

مبانی نظری

تحریم اقتصادی

تحریم اقتصادی از دو کلمه «تحریم» و «اقتصادی» ترکیب یافته است. «تحریم» از لحاظ لغوی به معنای حرام گردانیدن و غیر مجاز دانستن است. فرهنگ عمید تحریم را به منع کردن و حرام گردانیدن چیزی با کاری معنا کرده است و اضافه اقتصادی این ترکیب بیانگر تفکیک و تمیز آن از حوزه‌های غیر اقتصادی است. تحریم‌های اقتصادی؛ کاهش، متوقف کردن یا تهدید به توقف روابط اقتصادی، تجاری و مالی متعارف با کشور هدف از سوی دولت کشور تحریم‌کننده است. منظور از روابط متعارف روابطی در وضعیت بدون اعمال تحریم است. در حقیقت تحریم‌ها، سلاحی اقتصادی در میدان مبارزه ای غیرنظامی است که دیپلماسی را از گفتگو فراتر برده و وارد میدان عمل میکند. به عبارت دیگر تحریم اقتصادی به معنی توقف عمدی یا تهدید به توقف روابط معمول تجاری یا مالی از سوی یک دولت است. هر قیدی که به وسیله کشور تحریم کننده بر تجارت و سرمایه گذاری بین المللی کشور هدف در راستای وادار ساختن آن به تغییر سیاست‌هایش وضع شود تحریم اقتصادی نام دارد.

درواقع تحریم‌های اقتصادی شامل اقدام یک دولت عضو جامعه بین المللی است مبنی بر ایجاد ممنوعیت و محدودیت در روابط اقتصادی تجاری مالی تکنولوژیک و ارتباطی خود با یک دولت با گروه معین یا جلوگیری از استفاده آن دولت یا گروه از دارایی و امتیازات مالی خود

تحریم‌های اقتصادی مشخصاً به دو گونه تجاری و مالی تقسیم میشوند. تحریم‌های تجاری معمولاً گزینشی است و یک یا چند کالا را در برمیگیرد، اما تحریم‌های مالی شامل قطع کمک‌های رسمی و دولتی است و در شدیدترین مرحله به مسدود کردن دارایی‌های دولت هدف منجر میشود. برای آشنایی بیشتر در این قسمت به تبیین اقسام تحریم‌های اقتصادی یعنی تحریم‌های تجاری و مالی پرداخته میشود.

اعتبار اسنادی

اعتبار اسنادی، تکنیک رد و بدل نمودن پول کالاها و خدمات بر اساس اسناد توسط بانک است. دو بازرگان در دو کشور دور از یکدیگر که آشنایی با وضع و حال یکدیگر ندارند؛ به واسطه ی دو بانک، یکی بانک طرف واردکننده و دیگری بانک طرف صادرکننده، وارد معامله میشوند و بانکهای مذکور، حسن جریان معامله، یعنی پرداخت بهای کالاها یا خدمات خریداری شده و نیز ترتیب حمل صحیح آنها از کشور مبدأ به کشور مقصد را تضمین میکنند.

ساده‌ترین تعریفی که میتوان برای اعتبار اسنادی ارائه داد آن است که اعتبار اسنادی تعهد مشروط یک بانک (بنا به درخواست خریدار) میباشد مبنی بر این که در مقابل ارائه اسناد مشخص شده و طبق شرایط اعتبار از طرف فروشنده در مدت معین اقدام به پرداخت یا تعهد پرداخت به او نماید، اعتبار اسنادی یا اعتبارنامه اسنادی تعهدی است که بانکی از طرف خودش یا از طرف خریدار (متقاضی) به منظور پرداخت ارزش برات و یا استاد برای ذینفع صادر میکند، مشروط بر آن که شرایط و مقررات مندرج اعتبار اسنادی در آن (اسناد) رعایت شده باشد.

اعتبار اسنادی یک شیوه متداول جهانی در پرداخت وجه است که در آن پرداخت وجه در مقابل اسنادی که معرف کالا است و حق مالکیت بر کالا را منتقل میکند صورت میپذیرد. متأسفانه وجود اعتبار اسنادی تقلبی که بانکهای موهوم و ساختگی صادر میکنند نیز واقعیت دارد. در مواردی ذینفع اعتبار اسنادی را مستقیماً از بانک موهومی دریافت میکند. این انحراف از جریان عادی بانکی میتواند علامت خطرناک باشد. در تمام موارد شرط اطمینان برای ذینفع این است که قبل از اعتماد به اعتبار اسنادی یا انجام هر اقدامی در ارتباط با آن صحت موضوع را از طریق بانک خودش روشن نماید.

در هر صورت به طور کلی میتوان گفت که در مقایسه با روشهای دیگر سیستم پرداخت در اعتبار اسنادی به گونهای است که علیرغم وجود نقاط ضعف تقریباً موازنه منافع را برقرار نموده و میتواند منافع هر دو طرف معامله را حفظ نماید.

در یک عملیات اعتبار اسنادی ترتیبات قرار داد سه‌جانبه مشخصی وجود دارد:

- اول قرارداد فروش بین خریدار و فروشنده
- دوم توافقات مربوط به گشایش و تضمین‌هایی مربوط به بازپرداخت بین خریدار و (بانک گشاینده)
- سوم اعتبار اسنادی بین بانک گشاینده و ذینفع چنانچه اعتبار اسنادی را بانک دیگری تأیید کند در آن صورت چنین بانکی در مقابل ذینفع، علاوه بر تعهدات بانک گشاینده، دارای تعهد پرداخت نیز میباشد.

ضمانت نامه بانکی

در قراردادهای بین المللی ضمانت نامه ها نقشی مهم، حیاتی و غیرقابل انکار دارند. یکی از مهمترین ابزارهای پوشش ریسک تعهدات تجاری و مالی ضمانت نامه های بانکی است. ضمانت نامه های بانکی از اسناد مهم بانکی هستند که نقش بزرگی را در تضمین معاملات به ویژه قراردادهای پیمانکاری و دولتی ایفا میکنند و با گسترش تجارت، استفاده از آنها نیز در معاملات به نحو چشمگیری افزایش یافته است. در واقع پیش بینی ارائه این ضمانت نامه ها از طرف متعاهدین به نوعی موجب آسودگی خاطر طرفین برای اجرای تعهدات قراردادی میشود و به طرفین این اطمینان را میدهد که در صورت عدم ایفای تعهدات قراردادی و یا نقص در اجرای تعهدات تضمینی معتبر وجود دارد که خسارت آنها را بدون مراجعه به مراجع حلوفصل اختلاف جبران مینماید. ضمانتهای بانکی، ضمانتی است که توسط بانک از طرف متقاضی برای پوشش تعهد پرداخت به شخص ثالث داده میشود. به عبارت دیگر بانک ضامن میشود و در صورتی که متقاضی ضمانت نامه نتواند پرداختی را که با شخص ثالث توافق کرده است انجام دهد، پاسخگو است.

استفاده از ضمانت نامه های بانکی اگرچه از دهه شصت میلادی آغاز گشته، اما به دلیل خصیصه ی استقلال آنها از قرارداد پایه به شدت مورد استقبال واقع شده است.

یکی از اصلیتیرین دغدغه ها در زمینه ضمانت نامه های بانکی بین المللی، نبود مقررات یکسان در سطح جهانی است. به همین دلیل، برخی سازمانها اقدام به وضع مقرراتی برای ایجاد رویه ای هماهنگ در این حوزه کرده اند. اتاق بازرگانی بین المللی (آیسیسی) نخستین سازمانی است که با انتشار مقررات متحدالشکل ضمانت نامه های قراردادی تحت عنوان «یو آر سی جی» در دهه ها پیش، به این موضوع پرداخته است. عدم استقبال جامعه تجاری بین المللی از این مقررات، اتاق بازرگانی بین المللی را بر آن داشت تا مقرراتی ویژه برای ضمانت نامه های مستقل بانکی تدوین کند.

–اثرات تحریم بر ضمانت نامه بانکی

برای شناسایی تأثیرات تحریمها بر ضمانت نامه ها، دو عامل اصلی باید مد نظر قرار گیرد: نخست، سازمان یا کشوری که تحریم را وضع کرده و دوم، دامنه تحریم به این معنا که آیا فقط قرارداد اصلی را شامل میشود یا ضمانت نامه ها را نیز در بر میگیرد. لازم به ذکر است که تحریمهای اعمال شده علیه یک کشور، تأثیرات حقوقی یکسانی بر وضعیت آن کشور ندارند و این تأثیرگذاری و دامنه آن بیشتر به منشأ تحریم بستگی دارد. گاهی تحریمها توسط یک یا چند کشور به طور هماهنگ وضع میشوند و گاهی نیز یک سازمان بین المللی، مانند سازمان ملل، مسئول وضع تحریم است. از سوی دیگر، بسته به اینکه تحریم شامل قرارداد اصلی باشد یا فقط به ضمانت نامه های بانکی مربوط شود، آثار متفاوتی ایجاد میکند.

اثر تحریمهای چندجانبه و بین المللی بر ضمانت نامه ها

تحریمهای سازمان ملل یا به طور کلی تحریمهای منشأ بین المللی، دامنه ی اجرایی بسیار وسیعی دارند. با این حال، تصمیمات و قطعنامه های سازمان ملل برای اجرایی شدن در داخل کشورها نیاز به تصویب در نظام حقوق داخلی هر کشور دارند. به عبارت دیگر، قاضی داخلی یک کشور نمیتواند به طور مستقیم و بدون تصویب قانون در کشور خود، برای قطعنامه های مذکور اثر قائل شود. به همین دلیل، تحریمهای شورای امنیت با وجود گستردگی آنها در کشورهای مختلف، توان اجرایی متفاوتی دارند. موضوعی که میتواند به قطعنامه های سازمان ملل در مقایسه با دیگر تحریمهای چندجانبه قدرت تأثیرگذاری بیشتری ببخشد، ارتباط این قطعنامه ها با نظم عمومی بین المللی است. اساس تصویب تحریمهای شورای امنیت طبق فصل هفتم منشور ملل متحد، حفظ صلح جهانی است و این موضوع با نظم عمومی بین المللی در ارتباط است؛ بنابراین، هر کشور باید بدون توجه به سازوکارهای حقوق داخلی خود، به مقررات این قطعنامه ها احترام بگذارد. در این راستا، قاضی داخلی یک کشور در مواجهه با یک قرارداد، از جمله ضمانت نامه های بانکی، اگر موضوع آن را از مصادیق تحریمهای وضع شده توسط سازمان ملل تشخیص دهد، موظف است از اجرای مفاد آن خودداری کند و در غیر این صورت، نظم عمومی بین المللی را نقض کرده است، مگر اینکه آن تحریم با نظم عمومی داخلی کشور صادرکننده رأی در تضاد باشد.

علاوه بر تحریمهای سازمان ملل، تحریمهای وضع شده توسط اتحادیه اروپا نیز نمونه ای بارز از تحریمهای با صبغه ی بین المللی هستند که برای تمامی اعضای اتحادیه لازم الاجرا بوده و حتی در صورت تعارض با مقررات داخلی هر عضو، بر آنها مقدم و مرجح

هستند. یکی از تفاوت‌های بارز میان تحریم‌های اتحادیه اروپا و تحریم‌های سازمان ملل به ماده ۲۸۸ معاهده رم مربوط می‌شود. طبق این ماده، مقررات مزبور برای تمامی اعضای اتحادیه به طور مستقیم و بدون نیاز به تصویب داخلی لازم الاجراست.

اثر تحریم‌های یک جانبه بر ضمانت نامه ها

مواردی وجود دارد که تحریم های اعمال شده توسط یک کشور در کشور دیگری مورد توجه قرار می‌گیرند:

۱. قانون کشور تحریم کننده به عنوان قانون حاکم بر ضمانت نامه

بدون شک، هر قاضی موظف است به تحریم‌های وضع شده در قوانین کشور خود احترام بگذارد. بنابراین، حتی اگر تحریم‌های یک کشور علیه کشور دیگر در سطح بین‌المللی بیسابقه و کاملاً یک جانبه باشد، قاضی داخلی کشور تحریم کننده که مسئول رسیدگی به دعوی ضمانت نامه است، باید مقررات مربوط به تحریم را در آن پرونده اعمال کند، حتی اگر قانون حاکم بر ضمانت نامه، قانونی خارجی باشد که به تحریم اشاره‌های نکرده است. این امر به این دلیل است که تحریمها از مصادیق نظم عمومی هر کشور محسوب می‌شوند و به نفع آن کشور وضع شده‌اند. در این صورت، قاضی در صورتی که قانون حاکم بر ضمانت نامه با نظم عمومی کشور خود مغایرت داشته باشد، تصمیم‌گیری خواهد کرد.

در مورد تأثیر تحریم یکجانبه یک کشور بر کشور ثالث، باید توجه داشت که گاهی ممکن است قانون حاکم بر ضمانت نامه، قانون کشور تحریم‌کننده باشد. در این شرایط، قاضی رسیدگی‌کننده به پرونده (قاضی محلی) با در نظر گرفتن تمامی قوانین کشوری که قانون آن بر ضمانت نامه حاکم است، به عنوان یک مجموعه، اقدام به اعمال و تأثیرگذاری تحریم می‌کند و در این حالت، تحریم یکجانبه نیز می‌تواند در کشور ثالث تأثیرگذار باشد.

با این حال، اگر تحریمها به نظم عمومی بین‌المللی کشور محل دادگاه آسیب برسانند، قاضی به قانون تحریم ترتیب اثر نخواهد داد، زیرا طبق اصول حقوق بین‌الملل خصوصی، اجرای قوانین خارجی نباید با نظم عمومی کشور محل دادگاه در تضاد باشد. لازم به ذکر است که اگر کشوری که قانون آن حاکم بر قرارداد است، تحریمی یک جانبه وضع کند که ناشی از یک تحریم بین‌المللی باشد، احتمال اینکه قاضی کشور محل دادگاه به این قانون تحریم توجه کند، افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، اگر یک سازمان بین‌المللی که کشور قاضی عضو آن است، تحریم یکجانبه را محکوم کند، احتمال اینکه قاضی به این تحریم توجه کند، کاهش می‌یابد.

اثرات تحریم بانکی بر اعتبارات اسنادی

با توجه به وجود تحریم‌های بانکی بر علیه کشورمان، امکان گشایش اعتبار اسنادی در برخی از معاملات بین‌المللی وجود ندارد و از این جهت عملاً بازرگانان در برخی معاملات نمی‌توانند اقدام به گشایش اعتبار اسنادی نمایند.

علاوه بر این در فرض گشایش اعتبار نیز بانکها ممکن است با استناد به تحریم‌های بانکی از پرداخت وجه اعتبار خودداری کنند. در این راستا به این مقوله تصریح شده که متخصصان اعتبار اسنادی، به تجاری که قبل از گشایش اعتبار اسنادی، برای مشاوره به آنها رجوع می‌کنند، همیشه هشدار می‌دهند که مراقب اثر تحریمها در روابط خود باشند، چرا که این تحریم می‌تواند اجرای اصل برگشت ناپذیری و اصل قطعیت پرداخت اعتبار اسنادی را با مشکل مواجه سازد که در صورت چنین ریسکی عملاً امکان پرداخت ثمن وجه کالاها به فروشنده خارجی وجود ندارد.

بنابراین به طور کلی یکی از موانع ایفای تعهدات بانک گشاینده اعتبار تحریم‌های بانکی است. این تحریمها در مواقعی برای بانک گشاینده الزام آور است، مانند تحریم‌های وضع شده توسط سازمان ملل و در مواردی اختیاری می‌باشد، مانند تحریم‌های ثانویه که از سوی یک دولت بر دولتی دیگر تحمیل می‌شود.

تحریمها در مواقعی که برای بانک به طور قانونی الزام‌آور هستند، تحت عنوان فورس ماژور قرار می‌گیرند چرا که دارای هر سه شرط قابل پیش بینی نبودن، قابل اجتناب‌بودن و خارجی بودن می‌باشند. در مواقعی که تحریمها به صورت اختیاری هستند یا صرفاً الزام سیاسی و اقتصادی دارند، دیگر نمی‌توانند به عنوان فورس ماژور توجیه شوند، چرا که دارای شرط غیر قابل اجتناب بودن که یکی از شروط فورس ماژور هست نمی‌باشند. در این مواقع در صورتی که سیاست داخلی بانک گشاینده به صورتی باشد که از تحریم‌های خاصی تبعیت کند، می‌تواند با گنجاندن شرط تحریم در مفاد اعتبار اسنادی به آنها پایبند باشد.

در چنین شرایطی خریدار میتواند با دقت در تنظیم برخی شروط گشایش اعتبار مانند شرط فورس ماژور، و با قید اینکه بانک حتی در فرض اعمال تحریمهای سازمان ملل یا دولتی خاص مکلف به پرداخت وجه اعتبار هستند، منافع خریدار را به نحو بهتری پوشش دهند و بانک گشاینده را با توجه به این دسته از شروط مکلف به پرداخت وجه اعتبار به ذینفع اعتبارنامه نمایند.

تأثیر تحریم بانکی بر مسئولیت بانک گشاینده اعتبار اسنادی

در این قسمت مسئولیت ناشی از عدم اجرای تعهدات بانک گشاینده اعتباری به دلیل تحریمهای بانکی از دیدگاه حقوق تجارت بین الملل مورد تحلیل قرار میگیرد. میتوان گفت اگر تحریم به عنوان یکی از مصادیق فورس ماژور شناخته شوند، مانند تحریمهای چندجانبه سازمانهای بین المللی یا تحریمهای یکجانبه دولت مربوطه، در صورتی که این تحریمها بهطور دائمی مانع از اجرای تعهد شوند یا سررسید اعتبار اسناد در دوران توقف فعالیت بانک به پایان برسد، تعهد خاتمه مییابد. اما اگر فورس ماژور تنها بهطور موقت مانع از اجرای تعهد شود، امکان فسخ به متعهدله میدهد. «در قراردادهای بین المللی بهندرت اتفاق میافتد که فورس ماژور، یکباره انحلال قرارداد را در پی داشته باشد، معمولاً در قرارداد تعلیق به دلیل فورس ماژور برای مدت معین و گاهی بدون قید مدت (پیش بینی میشود)»

از سوی دیگر ماهیت غیر دائمی بودن تحریمهای بانکی به متعهدله این امکان را میدهد که برای فسخ قرارداد اقدام کند. در این شرایط، به نظر میرسد حق فسخ متعهدله در قرارداد گشایش اعتبار اسنادی با بانک به قرارداد میان خریدار و فروشنده تسری نخواهد یافت، زیرا امکان اجرای تعهد میان خریدار و فروشنده بهطور کامل منتفی نشده و طرفین میتوانند از طریق دیگری به ایفای تعهد بپردازند. به عبارت دیگر، تحریم بانکی به عنوان فورس ماژور در اولین مرحله موجب اختتام رابطه متعهدله (خریدار یا فروشنده) با بانک گشاینده اعتبار خواهد بود، در حالی که رابطه خریدار و فروشنده همچنان برقرار است. زمانی که تحریم بانکی، خواه از طریق انفساح و خواه از طریق عدم فسخ، منجر به اختتام قرارداد گشایش اعتبار اسنادی شود، موضوع جبران خسارت مطرح میشود. در بدو امر به نظر میرسد فسخ و خاتمه قرارداد موجب میشود که متعهد مسئولیت غیرقراردادی ناشی از استیفای نامشروع اموال متعهد را خواهد داشت

«بهطور کلی، یکی از آثار فورس ماژور براءت و عدم مسئولیت متعهد است، به طوری که اگر قرارداد به علت فورس ماژور اجرا نشود یا در اجرای آن تأخیری ایجاد شود، متعهدله نمیتواند مطالبه خسارت کند.» «بانک هیچگونه تعهد یا مسئولیتی، نسبت به پیامدهایی که... خارج از کنترل بانک است به عهده ندارد.»

همچنین، اگر در قرارداد گشایش اعتبار اسنادی شرط پذیرش مسئولیت ناشی از قوه قاهره پیش بینی شده باشد، در هر صورت بانک مسئولیت خواهد داشت. هرگاه شرط تعدیل در نظر گرفته شده باشد، در مواردی که تحریم بانکی موجب عسر و حرج برای بانک میشود، امکان مذاکره برای جلب رضایت متعهدله و پرداخت غرامت مناسب به او وجود خواهد داشت. همچنین، در مواردی که عدم امکان اجرا جزئی و صرفاً دربرگیرنده ی بعضی از تعهدات ناشی از قرارداد است، براءت معتمد هم جزئی خواهد بود و در مورد تعهداتی که ایفای آنها امکان دارد، مسئولیت باقی است. به عنوان مثال، تحریم برخی کالاهای خاص یا تحریم کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران از سوی شورای امنیت سازمان ملل، مانع از مسئولیت بانک گشاینده اعتبار در دیگر معاملات مالی میان تجار ایرانی و خارجی نخواهد شد.

بنابراین بانک گشاینده اعتبار اسنادی در مقابل ارائه اسناد منطبق با اعتبار اسنادی، تعهد قطعی و غیرقابل برگشت در پذیرش پرداخت دارد. اما گاهی اوقات، به دلیل بروز موانع، بانک نمیتواند به تعهدات خود عمل کند. یکی از این موانع قانونی، فورس ماژور است که به حوادثی اطلاق میشود که دارای شرایط غیرقابل پیش بینی، غیرقابل اجتناب و خارجی بودن هستند. قاعده فورس ماژور در مقررات UCP۶۰۰ در رابطه با اعتبارات اسنادی پیش بینی شده است، به طوری که در نتیجه آن، بانک از تعهدات مسئولیت خود مبرا میشود.

پس از پایان دوره فورس ماژور، اگر سررسید اعتبار اسنادی منقضی شده باشد، بانک دیگر هیچگونه تعهدی نخواهد داشت. اما اگر تاریخ اعتبار اسنادی هنوز منقضی نشده باشد، بانک موظف است تا زمان سررسید، تعهدات خود را بهطور کامل انجام دهد.

تحریم یکجانبه به عنوان قانون کشور ثالث

اگر تحریم یکجانبه ای وضع شود و قانون حاکم بر قرارداد ضمانت نامه یا قانون کشور محل دادگاه نباشد، به طور کلی قضات بدون توجه به آن تحریم تصمیم‌گیری خواهند کرد، زیرا تحریم نه تنها قانون حاکم بر قرارداد نیست، بلکه به عنوان قانون کشور محل دادگاه نیز محسوب نمی‌شود.

با این حال، در اتحادیه اروپا، کنوانسیون رم حکمی متفاوت دارد. طبق ماده ۷ این کنوانسیون، اگر قاضی در حین اجرای قانون کشور مشخصی متوجه شود که قاعده آمره کشور ثالث ارتباط نزدیکی با قرارداد دارد،

میتواند به آن قاعده آمره استناد کند. بنابراین، بر اساس این مقرر، قاضی اروپایی میتواند به قانون آمره کشوری که نه قانون حاکم بر ضمانت نامه است و نه قانون محل دادگاه، استناد کند. البته قاضی ملزم به اعمال قانون کشور ثالث نیست. در واقع، قاضی محتوای قانون آمره خارجی، آثار اجرای آن قانون و ارتباط آن با نظم عمومی کشور محل را در نظر می‌گیرد و سپس تصمیم‌گیری میکند. بنابراین، ترتیب اثر دادن به تحریم یکجانبه کشور خارجی در کشور دیگر قطعی و قابل پیش‌بینی نیست و بدیهی است که قاضی اروپایی در تصمیم‌گیری خود نسبت به اعمال قانون خارجی، عناصر سیاسی و تبعات تصمیم خود را مد نظر قرار میدهد.

بر طبق بند ۳ ماده ۹ مقرر رم، قاضی در یک کشور تنها در صورتی میتواند به قانون تحریم یکجانبه یک کشور ثالث که نه قانون حاکم بر قرارداد و نه قانون محل دادگاه است، توجه کند که تعهدات ناشی از قرارداد در کشور وضع‌کننده تحریم یکجانبه اجرا شده یا در آینده قابل اجرا باشد. با این حال، اگر بخواهیم نحوه تصمیم‌گیری قضات اروپایی در مورد ضامن متقابل یا ذینفع ایرانی را پیش‌بینی کنیم، باید گفت بر اساس مقرر رم یک، بسیار بعید است که قاضی اروپایی به استناد تحریم‌های آمریکا مانع از پرداخت بانک ضامن متقابل اروپایی به ضامن مستقیم ایرانی شود؛ زیرا این ضمانت نامه نیازی به اجرا در آمریکا ندارد و بنابراین تحت حاکمیت قانون آمریکا قرار نمی‌گیرد. با این وجود، به دلیل غالب شدن جنبه‌های سیاسی تحریم بر جنبه‌های حقوقی آن، در عمل مشاهده میشود که گاهی قانون کشور ثالث مبنی بر تحریم اجرا میشود، در حالی که نه طبق قواعد حل تعارض حقوق بین‌الملل خصوصی، قانون حاکم محسوب میشود، نه قانون محل دادگاه به شمار می‌آید، و نه ارتباط نزدیکی با قرارداد دارد و نه محل اجرای قرارداد در کشور وضع‌کننده تحریم است.

بنابراین، ارزیابی امکان اعمال تحریم‌های اقتصادی بیشتر از آنکه یک مسئله‌ی حقوقی باشد، یک مسئله‌ی سیاسی است و دادگاهها در خصوص اجرا یا عدم اجرای قانون تحریم یکجانبه خارجی، بر اساس آثار ناشی از تصمیمات خود عمل میکنند. گرایش رویه‌ی قضایی هر کشور به اعمال تحریم یکجانبه خارجی، بستگی به سطح ارتباطات سیاسی با کشور وضع‌کننده تحریم و کشوری که مشمول تحریم است، دارد و وجاهت چنین تحریمی با توجه به اهداف سیاسی و توان اقتصادی کشور متبوع قاضی سنجیده می‌شود.

در چنین شرایطی، ممکن است سران کشورها از بنگاهها و فعالان تجاری خود بخواهند که از برقراری ارتباط با کشوری خاص خودداری کنند تا مشمول قانون تحریم یکجانبه کشور ثالث نشوند، یا برعکس، با نادیده گرفتن قانون تحریم خارجی، به فعالان تجاری خود آزادی ارتباط با کشور مشمول آن تحریم را بدهند. تأثیرگذاری تحریم و اعمال آن به طور اساسی وابسته به جایگاه کشور مشمول تحریم و قدرت کشور وضع‌کننده تحریم است. به هر میزان که کشور مشمول تحریم سهم بیشتری در تجارت بین‌الملل و صدور کالاهای اساسی داشته باشد، احتمال تأثیر تحریم از سوی کشور ثالث کاهش می‌یابد.

در این زمینه باید اشاره کرد که یک کشور با توجه به قدرت اقتصادی و سیاسی خود در سطح بین‌المللی میتواند در حین تحریم یک کشور، اعلام کند که در صورت بیتوجهی کشور ثالث به این تحریم و برقراری ارتباط با کشور مشمول تحریم، کشور تحریم‌کننده میتواند ضمانت‌های تجاری و مجازات‌هایی از جمله جریمه، ممنوعیت‌های صادرات و واردات، یا تعطیلی شعب شرکتهای ثالث را در خاک خود بر آن کشور تحمیل کند. بدیهی است که در چنین شرایطی، بسیاری از کشورها به دلیل ترس از گسترش مجازات‌های کشور تحریم‌کننده به خودشان، از تحریم‌های اعلام‌شده پیروی میکنند. اما آیا این توجه به قانون تحریم خارجی که قانون حاکم بر قرارداد نیست، میتواند به عنوان فورس ماژور تلقی شود؟

در نگاه اول، میتوان با این استدلال فورس ماژور بودن چنین تحریم و تهدیدی را رد کرد، زیرا تمام عناصر فورس ماژور، به ویژه اجتنابناپذیری و گاهی غیرقابل پیش‌بینی بودن، در کشورهایی که آن را شرط میدانند، محقق نیست. در واقع، تهدید به اعمال ضمانت تجاری از سوی کشور تحریم‌کننده به معنای اجتنابناپذیری و غیرممکن بودن اجرای قرارداد، از جمله ضمانت نامه، نیست؛

بلکه فقط هزینه اجرای آن را افزایش میدهد. به این معنا که با پرداخت وجه ضمانت نامه از ضامن به شخص یا شرکت مشمول تحریم، ضامن ممکن است مشمول جریمه یا دیگر عواقب شود که به نظریه حوادث پیش بینی نشده مربوط میشود. از این منظر، اجرای تعهد را غیرممکن نمیسازد، اما بسیار دشوار میکند.

با این حال، این نظریه در خصوص موضوع تحریم بهطور خاص مورد استناد قرار نگرفته است. به هر حال، به نظر میرسد که ضمانتهای تجاری بسیار سنگین که حیات و فعالیت ضامن یا ضمانتخواه را در خطر جدی قرار میدهد، از مصادیق فورس ماژور به شمار میروند، بهویژه آنکه از معیار غیرقابل اجتناب بودن این نتیجه استنباط میشود که متعهد، جان یا ادامه فعالیت خود را بر سر پیمان گذاشته است.

با این وجود، در بسیاری از موارد، تحریم به موضوع قرارداد اصلی مربوط میشود و ضامن میتواند با این استدلال که ضمانت نامه مستقل از قرارداد اصلی است، اقدام به پرداخت وجه آن کند. در برخی مواقع، ممکن است ضامن از نظر اقتصادی به حدی مستقل باشد که از اقدامات تلافیجویانه احتمالی کشور تحریمکننده نگران نباشد. در چنین شرایطی، کشور محل اقامت بانک ضامن هیچ ممنوعیتی برای نقل و انتقالات مالی با کشور مشمول تحریم ندارد.

واقع گرایان ایجاب میکند که بپذیریم در برخی موارد، به ویژه در مورد تحریمهایی که ایالات متحده آمریکا وضع کرده است، پیامدهای تحریمی که معمولاً کشور تحریم کننده در نظر میگیرد، به قدری سنگین است که بانک ضامن و کشور متبوع آن، ریسک برقراری ارتباط مالی با شخص یا شرکت تحری شده را نمیپذیرند. بر همین اساس و به ویژه تا پیش از کاهش بخشی از تحریمهای سازمان ملل و تحریمهای یکجانبه آمریکا، بانکهای ژاپنی، چینی، کره ای و اروپایی در موارد متعددی تنها به دلیل تحریمهای آمریکا علیه ایران، و بدون اینکه تحریمی از سوی کشور خودشان علیه ایران وضع شده باشد، از پرداخت وجه ضمانت نامه به بانکهای ایرانی خودداری کردند. به عنوان نمونه بانک استاندارد چارترز درباره ی تقاضای تمدید ضمانت نامه توسط ذینفع ایرانی با اشاره کلی به تحریمهای آمریکا از تمدید ضمانت نامه امتناع میکند. بنابراین، قاضی هر پرونده با توجه به شرایط سیاسی حاکم و عناصر فورس ماژور در خصوص پرداخت وجه ضمانت نامه تصمیم گیری میکند.

قلمرو تحریم از نظر فراگیری ضمانت نامه

گاهی تحریم به محدود کردن تجارت و واردات یا صادرات کالا نسبت به یک کشور خاص اشاره دارد که به آن تحریم تجاری گفته میشود. در موارد دیگر، تحریم به ممنوعیت اعطای وام، جابجایی ارز یا سرمایهگذاریدمربوط میشود و معمولاً به ابزارهای مالی مانند ضمانت نامه معطوف است. بنابراین، گاهی موضوع تحریم صرفاً قرارداد اصلی و گاهی خود ضمانت نامه را شامل میشود.

تحریم ناظر بر ضمانت نامه

برای بررسی تحریمهای ناظر بر سند ضمانت نامه، ضروری است تحریمها را در دو فرض مورد توجه قرار دهیم. فرض اول به تحریمی مربوط میشود که کشور محل دادگاه رسیدگیکننده به دعوی ضمانت نامه آن را وضع کرده یا اینکه قانون آن کشور، قانون حاکم بر قراردادی است که نتیجهی اعمال قانون تحریم در آن قطعی است. فرض دوم به تحریمی اشاره دارد که توسط یک کشور ثالث وضع شده بدون آن که مقررات آن حاکم بر قرارداد یا قانون مقر دادگاه باشد. تأثیر تحریم در فرض اول به وضوح مشخص است و از منظر حقوق بین الملل خصوصی دارای وجاهت حقوقی است. اما در مورد تأثیر تحریم در فرض دوم، بحث فورس ماژور در ارتباط با منع پرداخت ضمانت نامه مطرح میشود. بنابراین حتی اگر به دلیل عدم وجود برخی عناصر فورس ماژور، مانند غیرقابل پیش بینی بودن یا اجتنابناپذیری، تحریم را به عنوان فورس ماژور در نظر نگیریم، دادگاهها به دلیل ملاحظات سیاسی، از اقدام بانک برای عدم پرداخت وجه ضمانت نامه حمایت خواهند کرد.

عموماً کشوری که اقدام به تحریم میکند، اهداف و نتایجی را دنبال میکند که در سند مربوط به تحریم ذکر میشود. با این حال، تحریم به خودی خود موجب خاتمه یا انقضای اعتبار ضمانت نامه نمیشود و در واقع، تنها مانع انتقال وجه ضمانت نامه میشود. زمانی که ضمانت نامه تحت تحریم قرار دارد، تا زمانی که تحریم برقرار است، امکان پرداخت وجه آن وجود ندارد. پس از لغو یا رفع تحریم، میتوان ضمانت نامه را مطالبه کرد، مشروط بر اینکه از نظر زمانی همچنان معتبر باشد. به عبارت دیگر، همانطور که در شرایط فورس ماژور، اجرای قرارداد در مدت فورس ماژور معلق میشود و پس از رفع آن، قرارداد دوباره به حالت اجرایی خود

برمیگردد، در مدت تحریم نیز به عنوان یکی از مصادیق فورس ماژور، ضمانت نامه معلق میشود و با رفع تحریم میتوان آن را مطالبه کرد. بنابراین، برای مطالبه ضمانت نامه پس از رفع تحریم، لازم است که اعتبار آن همچنان باقی بماند و اگر در مدت تحریم اعتبار ضمانت نامه منقضی شود، پس از رفع تحریم نمیتوان آن را مطالبه کرد.

در حوزه ی تجارت، گاهی اوقات تعیین تاریخ دقیق برای اجرای تعهدات از سوی ضمانتخواه و پایان قرارداد امکانپذیر نیست. در این شرایط، معمولاً ذینفع انتظار دارد که مدت اعتبار ضمانت نامه طولانی باشد تا بتواند خطر ناشی از عدم اجرای کامل قرارداد را پوشش دهد. از سوی دیگر، ضمانتخواه به دلیل کاهش ریسک مرتبط با اعتبار ضمانت نامه، تمایل به صدور ضمانت نامه های با مدت اعتبار محدود دارد. به طور معمول، ضمانت نامه ها به گونهای طراحی میشوند که با وجود داشتن تاریخ انقضای مشخص، امکان تمدید نیز وجود داشته باشد. در صورتی که اجرای تعهد از سوی ضمانتخواه به پایان نرسد، با موافقت ضمانتخواه و بانک ضامن، امکان تمدید برای ذینفع حفظ میشود. اما گاهی اوقات ذینفع تمایل به تمدید ضمانت نامه دارد، در حالی که از عدم موافقت بانک و ضمانتخواه نگران است. در این شرایط، اگر بانک یا ضمانتخواه با تمدید مخالفت کنند، درخواست ذینفع به عنوان مطالبه‌های فوری تلقی میشود.

با توجه به موضوع خاتمه اعتبار ضمانت نامه در مدت تحریم، بحث تمدید ضمانت نامه در این دوران به عنوان راهحلی برای ادامه حیات آن مطرح میشود؛ به این معنا که اگر تحریم مانع مطالبه‌ی ضمانت نامه شود، با تمدید مدت میتوان به اعتبار آن ادامه داد تا دوران تحریم به پایان برسد. با این حال، تمدید اصولاً نیاز به موافقت ضمانتخواه دارد و در شرایطی که قانون تحریم پرداخت را ممنوع کرده است، ضمانتخواه به احتمال زیاد با تمدید موافقت نخواهد کرد، زیرا این کار به ضرر خود او خواهد بود. البته موارد محدودی وجود دارد که در متن ضمانت نامه ذکر میشود که تمدید نیازی به موافقت ضمانتخواه ندارد یا اینکه ضمانت خواه پیش از سررسید، موافقت خود را با تمدید اعلام کرده باشد.

با اینکه فرض مذکور نادر است، این سوال مطرح میشود که اگر بانک ضامن طبق متن ضمانت نامه از موافقت ضمانتخواه ببنیاز باشد یا ضمانتخواه قبلاً موافقت خود را اعلام کرده باشد، آیا در چنین شرایطی تمدید ضمانت نامه با وجود مقررات تحریمکننده ممکن است؟

بر اساس یک دیدگاه، اگر مقررات تنها پرداخت ضمانت نامه را محدود کرده باشد، تمدید آن بدون مشکل است. برای تأیید این نظر میتوان گفت که هدف از وضع تحریمی که پرداخت ضمانت نامه را محدود کرده، جلوگیری از دریافت پول توسط شخص یا شرکتی است که مشمول تحریم هستند. این موضوع با امکان تمدید ضمانت نامه تا پس از رفع تحریم تناقضی ندارد، زیرا در این حالت نیز هدف تحریم محقق شده و پول به دست افراد مشمول تحریم نرسیده است.

با این حال، بر اساس دیدگاه دیگری، با وجود تحریم مرتبط با پرداخت ضمانت نامه، تمدید آن ممکن نیست. برای تأیید این نظر میتوان گفت که پرداخت و تمدید ضمانت نامه دو جنبه از یک موضوع هستند و اگر ذینفع به دلیل تحریم نتواند وجه را مطالبه کند، با تمدید اعتبار آن به آرامش میرسد که این امر با هدف تحریم مغایرت دارد. زیرا در این صورت، ذینفع مطمئن خواهد بود که با پایان تحریم میتواند وجه ضمانت نامه را دریافت کند و این در حالی است که هدف تحریم، مجازات شخص مشمول تحریم از طریق عدم پرداخت ضمانت نامه است. بنابراین، از آنجا که تمدید ضمانت نامه به نوعی جایگزین پرداخت آن است، ممنوعیت اصل، یعنی پرداخت، به ممنوعیت فرع، یعنی تمدید، نیز منجر میشود. به این ترتیب، تمدید ضمانت نامه نیز مانند پرداخت آن مشمول تحریم است و هر ضمانت نامه ای که مدت اعتبارش کوتاهتر از مدت تحریم باشد، امکان پرداخت نخواهد داشت.

تحریم ناظر بر قرارداد پایه

گاهی اوقات تحریم تنها به قرارداد اصلی مربوط میشود و شامل ضمانت نامه نمیگردد. بر اساس یک دیدگاه، با استناد به اصل استقلال ضمانت نامه از قرارداد اصلی، تحریم مربوط به قرارداد اصلی تأثیری بر پرداخت ضمانت نامه ندارد و ضامن موظف به پرداخت وجه آن است.

اما در دیدگاه دیگری، با وجود پذیرش استقلال ضمانت نامه از قرارداد اصلی، هدف تحریم این است که کسب منفعت برای کشور یا شخص تحریمشده ممنوع شود. بنابراین، پرداخت وجه ضمانت نامه نیز تحت این ممنوعیت قرار میگیرد. این دیدگاه از نظر حقوقی منطقیتر به نظر میرسد. در واقع، برای اینکه هدف تحریم در خصوص منع اجرای یک قرارداد به درستی تحقق یابد، زنجیره

قراردادهای مرتبط با آن، از جمله تضامین و ضمانت نامه های مربوط که در اختیار شخص مشمول تحریم است، نیز نباید اجرایی شود. در غیر این صورت، شخص مشمول تحریم با استفاده از ضمانت نامه، خسارات ناشی از تحریم را جبران خواهد کرد. بنابراین، ضمانت نامه هایی که ریسک قرارداد اصلی را پوشش میدهند و از نظر اقتصادی به آن وابسته اند، با وجود استقلال حقوقی، مشمول تحریم خواهند بود.

در مورد تحریمهایی که سازمانهای بین المللی، از جمله شورای امنیت سازمان ملل متحد، وضع کردهاند، باید به این نکته توجه کرد که این تحریمها به عنوان مصادیق مقررات نظم عمومی بین المللی محسوب میشوند. زیرا تحریمهای اقتصادی شورای امنیت، اساس و پایه نظم عمومی بین المللی را تشکیل میدهند و بر تمامی اعضای سازمان تحمیل میشوند. بر این اساس، همانطور که بطلان قرارداد اصلی به دلیل مغایرت با نظم عمومی بین المللی، امکان پرداخت ضمانت نامه را از بین میبرد، ناممکن بودن اجرای قرارداد اصلی به دلیل تضاد با نظم عمومی نیز موجب میشود که پرداخت مبلغ ضمانت نامه ممکن نباشد. علاوه بر این، میتوان گفت که زمانی که ضامن بدون قصور و تخلف، تنها به دلیل تحریمهای بین المللی در اجرای یک قرارداد ناکام مانده است، به وضوح از این منظر دینی به ذینفع ندارد و نمیتوان برای مطالبه وجه ضمانت نامه حقی برای ذینفع تصور کرد. در واقع، ذینفع نمیتواند به دلیل عدم اجرای قرارداد به خاطر تحریم، خسارتی مطالبه کند، زیرا پرداخت ضمانت نامه در این شرایط به معنای به رسمیت شناختن آثار قرارداد در روابط طرفین است، در حالی که نظم عمومی بین المللی اجرای چنین قراردادی را ممنوع کرده است.

نتیجه گیری

در این پژوهش به بررسی تأثیرات تحریم بر اعتبارات اسنادی و ضمانت نامه های بانکی پرداخته شد. دریافتیم که تحریمهای بانکی تأثیرات متفاوتی بر تعهدات بانک گشاینده اعتبار اسنادی دارند که به نوع و روش تحریمها بستگی دارد. تحریمهای یکجانبه معمولاً آسیب کمتری نسبت به تحریمهای شورای امنیت دارند و تحریمهای ثانویه بیشتر به تعهدات بانک آسیب میزنند. در قراردادهای بین المللی، شرط «تحریم» معمولاً گنجانده میشود و در صورت تحریم ذینفع، بانک ممکن است نتواند به تعهدات خود عمل کند. از نظر حقوق تجارت بین الملل، اگر تحریمها به عنوان فورس ماژور شناخته شوند، ممکن است تعهدات بانک خاتمه یابد. در صورتی که تحریمها موقتی باشند، متعهدله میتواند برای فسخ قرارداد اقدام کند، اما این حق به قرارداد گشایش اعتبار اسنادی تسری نمییابد. در صورت اختتام قرارداد، موضوع جبران خسارت مطرح میشود و بانک ممکن است از مسئولیت معاف شود، مگر اینکه در قرارداد شرطی برای پذیرش مسئولیت پیش بینی شده باشد.

بانک گشاینده اعتبار اسنادی در برابر ارائه اسناد منطبق با اعتبار، تعهد قطعی دارد، اما در صورت بروز موانع قانونی مانند فورس ماژور، ممکن است از تعهدات خود معاف شود. پس از پایان دوره فورس ماژور، اگر تاریخ اعتبار اسنادی منقضی شده باشد، بانک هیچگونه تعهدی نخواهد داشت، اما در غیر این صورت موظف به انجام تعهدات خود است. در مورد تأثیرات تحریم بر پرداخت ضمانت نامه های بانکی، باید توجه داشت که آثار تحریمها بسته به منشأ آنها متفاوت است. در این زمینه، تأثیر تحریمهای چندجانبه بهطور قابل توجهی بیشتر از تحریمهای یکجانبه است. به عبارت دیگر، رعایت تحریمهای اعمال شده توسط شورای امنیت سازمان ملل به دلیل مقررات منشور ملل متحد و ارتباط آن با مسائل نظم عمومی بین المللی برای قاضی داخلی هر کشور عضو سازمان ملل ضروری است. با این حال، لازمالاجرا شدن قطعنامه های شورای امنیت در حوزه داخلی کشورها نیازمند تصویب جداگانه در نظام حقوقی هر کشور است و قاضی داخلی به طور مستقیم نمیتواند بر این قطعنامه ها تأثیر بگذارد. طبیعی است که قاضی کشور تحت تحریم، تحریمهای سازمان ملل را علیه کشور خود اجرا نکند، به ویژه که چنین تحریمی توسط مقامات داخلی آن کشور نیز تصویب نخواهد شد.

این تحقیق نشان میدهد که بانکها و ذینفعان ایرانی در برابر تحریمها به شدت آسیب پذیر هستند و احتمال اینکه یک بانک خارجی به عنوان ضامن، ریسک تحریم را بپذیرد، بسیار کم است. بنابراین، مناسب است که طرفهای ایرانی تلاش کنند تا ضمانت نامه های بانکهای کشورهای را بپذیرند که روابط سیاسی بهتری با ایران دارند. این اقدام میتواند باعث کاهش تأثیر تحریمهای یکجانبه ایالات متحده بر ضمانت نامه های صادره شود.

منابع

۱. ابراهیمی، نصرالله؛ اویار حسین، شادی (۱۳۹۱) تأثیرات تحریمها بر اجرای قراردادهای بازرگانی بین المللی از دیدگاه فورس مازور، دانش حقوق مدنی، ص ۱۵.
  ۲. ابراهیمی سالاری، تقی؛ شهابیکاسب، مهسا و فاطمه احمدی (۱۳۹۲) تأثیر تحریمها بر بخشهای بانکداری، تجارت و انرژی در ایران، شرکت پژوهشی طرود شمال، ص ۵.
  ۳. اشمیتوف، کلایو ام. (۱۳۷۸) حقوق تجارت بین الملل، ترجمه بهروز اخلاقی، تهران: نشر سمت، جلد دوم، ص ۹۲۱.
  ۴. افتخار جهرمی، گودرز؛ تفرشی، محمد عیسی؛ شهبازینیا، مرتضی. (۱۳۸۰) تحول نظام حقوقی ضمانت نامه بانکی در مقررات بازرگانی بین المللی، مدرس علوم انسانی، دوره ۵۵، شماره ۴، ص ۳.
  ۵. بهروز یفر، مرتضی. (۱۳۸۳) اثر تحریمهای یکجانبه امریکا بر اقتصاد بازرگانی ایالات متحده و بازارهای جهانی انرژی. پژوهشنامه بازرگانی، ۹(۳۳)، ۲۳۹-۱۹۵.
  ۶. روشندلی، محمدرضا. (۱۳۹۰) اهمیت اعتبار اسنادی در تجارت امروز، تنزیل اعتبار اسنادی و برخی قضایا، صنعت حمل و نقل، شماره ۳، ص ۸۹.
  ۷. سلطانی، محمد؛ رضانی نژاد، سعیده. (۱۳۹۷) آثار تحریم بر پرداخت ضمانت نامه های بانکی پژوهشنامه بازرگانی، ۲۲(۸۷)، ۱۶۳-۱۸۶ ص ۱۶۹.
  ۸. سلطانی، محمد. (۱۳۹۲) مطالبه وجه ضمانت نامه بانکی، فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی، سال دوم، ش ۵، ص ۱۲۶.
  ۹. سماواتی، حشمت الله. (۱۳۹۳) حقوق معاملات بین المللی، تهران: نشر ققنوس، ص ۱۱۲.
  ۱۰. شهبازی نیا، مرتضی. (۱۳۸۳) ماهیت حقوقی ضمانت نامه بانکی بین المللی و مقایسه آن با نهادهای سنتی، نامه مفید، شماره ۴، ص ۱۲.
  ۱۱. ضیایی، سید یاسر، تلبا، مهدی، (۱۳۹۴) تأثیر تحریم بانکی به مثابه فورس مازور بر نظام حقوقی گشایش اعتبار اسنادی، دانشنامه حقوق اقتصادی، شماره ۸، صفحه ۱۴۵ - ۱۲۴. ص ۱۳۹ - ۱۳۸.
  ۱۲. ضیائی بیگدلی، محمدتقی؛ غلامی، الهام و طهماسبی بلداجی، فرهاد. (۱۳۹۲) بررسی اثر تحریمهای اقتصادی بر تجارت ایران: کاربردی از مدل جاذبه، پژوهشنامه اقتصادی، ۱۳(۴۸)، ۱۰۹-۱۱۹.
  ۱۳. فرخسیری، منصوره. (۱۳۸۸) مناسبات متقابل میان تحریم اقتصادی و حقوق بین الملل بشر، رساله دکتری حقوق بین الملل دانشگاه علامه طباطبایی، ص ۲۴.
  ۱۴. فدائی، مهدی؛ درخشان، مرتضی. (۱۳۹۴) تحلیل اثرات کوتاهمدت و بلندمدت تحریمهای اقتصادی بر رشد اقتصادی در ایران. پژوهشهای رشد و توسعه اقتصادی، ۵(۱۸)، ۱۱۳-۱۳۲، ص ۱۱۷.
  ۱۵. کازرونی، علیرضا؛ اصغرپور، حسین و خضری، اوین. (۱۳۹۵) بررسی اثر تحریمهای اقتصادی بر ترکیب شرکای عمده تجاری ایران طی دوره ۱۳۷۱-۱۳۹۲ پژوهشنامه بازرگانی، ۲۰(۷۹)، ۳۴-۱ ص ۱۱.
  ۱۶. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۰) حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادها، جلد چهارم، چاپ سوم، شرکت سهامی انتشار، ص ۲۰۵.
  ۱۷. مسعودی، علیرضا (۱۳۸۳) ضمانت نامه های بانکی در حقوق ایران و تجارت بین الملل، شهر دانش، ص ۱۳.
1. Uniform Rules for Contract Guarantees (URCG), 1978, No.325.
  2. Eyler, R. (2007). Economic Sanctions International Policy and Political Economy at Work, Palgrave Macmillan.